РЕЦЕНЗІЯ

ЛЮБЧЕНКО Т. В. ПЕРЕХІДНІСТЬ ЯК ТИП ВАЛЕНТНОСТІ ДІЄСЛОВА В НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ : [МОНОГРАФІЯ] / ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА ЛЮБЧЕНКО. – К. : ЛОГОС, 2012. – 153 С.

Українська елліністика поповнилася новою цікавою працею, присвяченою проблемі визначення категорійного статусу перехідності дієслова новогрецької мови. Попри пильну увагу дослідників до вивчення закономірностей синтагматичного плану, ідей функціонального аналізу окремі теоретичні та практичні питання дотепер ще залишаються недостатньо з'ясованими, серед них така доволі дискусійна проблема, як перехідність дієслова, яка в сучасній вітчизняній філологічній науці розглядається як тип валентності. Такий підхід, проте, не притаманний для більшості робіт грецьких мовознавців, які не охоплюють весь механізм функціонування цієї складної граматичної категорії в сучасній грецькій мові. А саме такий розгляд дає змогу розкрити вплив дієслова як основної частини мови на формування власне-семантичної, семантико-синтаксичної і формально-граматичної структури речення новогрецької мови. Логічно, що через відсутність системних робіт із цієї проблеми у грецькій та вітчизняній елліністиці назріла потреба цілісного вивчення перехідності дієслова новогрецької мови в межах категорії валентності дієслова.

Тому не дивно, що предметом дослідження в монографії Т. В. Любченко стала категорія перехідності дієслова сучасної новогрецької мови як тип валентності, а об'єктом – експліцитно та імпліцитно перехідні та неперехідні дієслова новогрецької мови (загалом 5245 одиниць). З уваги на вище вказане тема дослідження Т. Любченко, її актуальність та наукова новизна не викликають жодного сумніву, як і її складність. Про актуальність досліджуваної проблеми свідчить значна кількість дисертацій, статей та численні доповіді, прочитані останнім часом на міжнародних конференціях, конгресах та симпозіумах.

Власне успішному висвітленню питань, поставлених у рецензованій монографії, сприяє правильний вибір методів її дослідження, серед яких чільне місце цілком слушно займають описовий метод з елементами функціонального та компонентного, метод дистрибутивного аналізу.

Отримані результати, без сумніву, поглиблюють положення функціонального синтаксису та є внеском у подальше розроблення питання про системність мови. Вони великою мірою доповнюють існуючі в сучасній елліністиці напрацювання та демонструють комплексний аналіз перехідності дієслова новогрецької мови як типу його валентності, значне оновлення класифікації перехідних та неперехідних дієслів, їх роль у визначенні структури речення та розвивають зіставне мовознавство з огляду на системний опис граматичного ладу новогрецької та сучасної української мови. Вони окреслюють шляхи подальших досліджень у плані визначення семантичних типів предикатів новогрецької мови та диференціації різновидів субстанціальних компонентів речення, що становить теоретичне значення роботи.

Хотілося б відзначити ґрунтовну теоретичну основу монографії. Так, у першому розділі (с. 7–39) Т. Любченко докладно і компетентно виклала базові для дослідження категорії перехідності дієслова питання в сучасній лінгвістиці. При цьому вона критично осмислила існуючі в теоретичному та практичному мовознавстві погляди на лінгвальну сутність перехідних дієслів з урахуванням низки критеріїв: семантичного, синтаксичного, семантико-синтаксичного та морфологічного, наголосивши на доцільності використання досвіду вітчизняної мовознавчої науки в аналізі перехідності дієслова в новогрецькій мові.

З усвідомленням усієї суперечливості питання взаємодії перехідності дієслова з іншими категоріями, зокрема станом, діатезою та видом, авторка докладно розглянула погляди таких лінгвістів, як Ф. Бацевич, Е. Бенвеніст, О. Бондарко, В. Виноградов, Н. Клименко, Б. Норман, Ю. Степанов, Л. Теньєр та інших на характер цієї взаємодії і спробувала застосувати цей науковий апарат для аналізу відповідних категорій новогрецької мови. Розглянувши стани (активний та пасивний) та 4 види діатез грецького дієслова (активну, пасивну, рефлексивну, середню) на основі традиційних граматик та окремих наукових розвідок грецьких учених, серед яких І. Кассотакі, М. Сетатос, Д. Теофанопулу-Конду, авторка зараховує до нерегулярних формантів перехідності постфікс – μαι та словотвірну основу – ποιω, схиляється до думки про те, що в новогрецькій мові діатеза та перехідність зумовлені валентністю предиката і за певних умов корелюють на різних рівнях реченнєвої структури, з чим не можна не погодитися. Слушно констатуючи наявність у новогрецькій мові рис ергативної мови, Т. Любченко наголошує на необхідності окремого дослідження перехідності дієслів активного та пасивного станів та застосування багаторівневого функціонального підходу в аналізі перехідності дієслова новогрецької мови, відзначає відсутність у новогрецькій мові остаточного теоретичного обґрунтування категорії.

Особливу увагу в першому розділі Т. Любченко приділяє трактуванням перехідності та валентності, виділяє їх критерії, типові ознаки, класифікації та модифікації. Переконливо обґрунтовує положення про перехідність як тип валентності, не залишаючи поза увагою і такі, тісно пов'язані з валентністю, але не тотожні, поняття, як *дистрибуція* та *сполучуваність*.

Другий розділ (с. 40–131), присвячений морфолого-семантико-синтаксичній категорії перехідності дієслова в новогрецькій мові, має теоретико-практичний характер і особливо насичений фактичним матеріалом. Зокрема, у ньому авторка, беручи до увагу те, що в сучасній грецькій науці дослідження структури речення орієнтовано головно на формальний бік реченнєвих одиниць, що несформованою є і термінологічна база, узагальнила погляди відомих науковців (Ю. Апресяна, Ф. Бацевича, О. Бондарка, І. Вихованця, А. Загнітка, Г. Сильницького, Л. Теньєра, У. Чейфа, Ч. Філлмора) на дієслово як організаційний центр речення, їхнє трактування типів предикатів, кількості і видів синтаксем та їх дефініцій (актантів та сиркостантів, аргументів, сателітів тощо) та послідовно здійснила функціональний аналіз експліцитно перехідних, імпліцитно перехідних та неперехідних дієслів новогрецької мови. Хотілося б підкреслити, що аналіз здійснено надзвичайно скрупульозно та якісно. На семантичному рівні дієслова проаналізовано за лексико-семантичними групами, лексико-семантичними підгрупами та лексико-семантичними рядами. На синтаксичному рівні проаналізовано предикати речень з об'єктними синтаксемами та визначено особливості реалізації валентності дієслова новогрецької мови на семантико-синтаксичному рівні. Встановлено типи синтаксичних моделей, які формують експліцитно перехідні дієслова, морфологічні засоби репрезентації об'єктної синтаксеми. Предикати новогрецької мови класифіковано на предикати дії та предикати стану. Серед предикатів дії визначено, які належать до центральної зони перехідності, до близької та віддаленої периферії. До дальньої периферії віднесено предикати стану, виражені дієсловами, що позначають внутрішній стан та почуття.

Т. Любченко переконливо довела також, що чільне місце серед експліцитно перехідних дієслів займають каузативні дієслова. У науковий обіг авторкою введено поняття *дієслова з варіативною валентністю* (с. 77). Вона виявила специфіку дієслів з варіативною валентністю, особливу продуктивність дієслів, утворених від іменників і прикметників, зафіксувала таку специфічну для новогрецької мови модель з експліцитно перехідним дієсловом, як предикат + дубльований займенник. Семантичний аналіз дав змогу встановити імпліцитну перехідність дієслів та віднести до них безоб'єктні та рефлексивні дієслова, виявити їх семантичний

потенціал та особливості вживання. Неперехідні дієслова віднесено до абсолютивних, для яких характерна семантична завершеність, і які функціонують як дієслова з "нульовою валентністю" та одновалентні.

Робота завершується висновками, в яких наголошується, що функціональний аналіз перехідності як типу валентності дозволив поглиблено розглянути зв'язок між лексичною семантикою дієсловів та їхньою синтаксичною інтенцією, здатністю продукувати синтаксеми і речення певної структури в новогрецькій мові.

Хотіла б вказати на те, в чому передусім убачаю вагомість рецензованої роботи. За цим дослідженням стоїть величезна робота, довгий період тривалих міркувань та консультацій, у результаті чого маємо багато важливих спостережень і цікавих узагальнень. Уся монографія постає як дуже інтенсивний текст, відчувається, що дослідниця не мала проблеми, щоб заповнити сторінки рукопису. Слід підкреслити, що при інтерпретації положень авторка бере до уваги відоме і загальноприйняте, відоме, але дискусійне, та мало або зовсім не досліджене. Дискутуючи з науковими авторитетами, висловлює власну позицію. Монографію написано на належному науковому рівні, для неї характерні: 1) логічна композиція та послідовність викладу; 2) комплексний розгляд проблеми; 3) глибока загальнотеоретична база; 4) вміння критично осмислювати складні наукові проблеми; 5) бездоганне володіння грецькою мовою; 6) обґрунтованість положень достатніми характерними прикладами. Робота справляє якнайпозитивніше враження. Отримані результати безперечно знайдуть практичне застосування в укладанні комбінаторного словника дієслів новогрецької мови, у викладанні курсу з теоретичної граматики та функціонального синтаксису грецької мови, у підготовці спецкурсів та в науково-пошуковій роботі аспірантів та магістрів.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри класичної філології,
директор Центру грецької мови та культури
імені Арсенія Еласонського
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Л. М. Глущенко